

Nádasdy Ádám: II. RICHÁRD -ÁTIRAT

Készült a Shakespeare 37 sorozathoz, 2021

15.400 kar.

SZEREPLŐK

Marsall, királyi vívómester, 58 éves

Marsallné, a felesége, 38 éves

II. Richárd, Anglia királya, 30 éves

=====

1397 december. London. A Marsallék lakása, kispolgári környezet.

Jön Marsall, Marsallné.

Marsall egy páncél alkatrészeit tisztogatja. Marsallné ruhákat hajtogat.

MARSALLNÉ Tiszta inget? Készítsek?

MARSALL Á, nem érdemes. Páncélban leszek.

MARSALLNÉ Páncélban?! Jesszusom, te vívni fogsz? Hát nem azt ígérted, hogy–

MARSALL Dehogyan fogok vívni. Nekem már nem kell. Tudod, fölmentettek, mióta marsall lettem. Én csak irányítok.

MARSALLNÉ Ideje volt. Már nem vagy a régi. Remeg a kezed.

MARSALL Kicsit. Pedig valamikor!

MARSALLNÉ Nekem mondd? Azért mentem hozzád. Királyi vívómester!... Júj de imponált. Olaszul is tudtál... De akkor most minek mész páncélban?

MARSALL Párbaj lesz. Sőt párharc. Ünnepeles. Egy jogi ügy. Én vezetem. Nagyon profi lesz.

MARSALLNÉ Minek kellesz te egy párbajhoz? Már ne is haragudj. Nélküled is megölhetik egymást.

MARSALL Hohó, ez nem akármilyen. Főrangú urak. És főleg: a király is ott lesz.

MARSALLNÉ Richárd? Annak sincs jobb dolga, mint hogy párbajokon szórakozzon.

MARSALL Fiatal még, hagyd a fenébe. Nem igazán tudja, mit kezdjen magával.

MARSALLNÉ Például uralkodjon.

MARSALL Az nem nagyon megy neki. Szórja a pénzt. Mi is voltunk fiatalok.

MARSALLNÉ De nem szórtuk a pénzt hülyeségekre. Ez zenészeket tart, meg tánckart. Ki hallott ilyet. Egyébként nem is fiatal. Harminc éves. Vedd észre, szívem, hogy a középkorban élünk. Harminc éves, az nekünk felnőtt férfi, az emberek nem élnek sokáig.

MARSALL Miért, én például ötvennyolc vagyok és élek. Engem még annak idején megdicsért az öreg III. Edvárd.

- MARSALLNÉ Jaj, hagyjál az öreg III. Edvárdal. Az már teljesen rozoga volt az utolsó éveiben, te mesélted.
- MARSALL Stramm ember volt valaha, csak túl sokáig élt. Példálóztam vele a kis Richárdnak, hogy bezzeg a nagyapja. De nem hatott rá a hősi példa. Vívásra se járt szívesen. Bezzeg az unokatestvére, a kis Bolingbruk. Az járt szorgalmasan. Meg is tanult vívni, országos bajnok lett ifiben.
- MARSALLNÉ Bele vagy szeretve abba a Bolingbrukba. Az kéne, hogy ő legyen a király, mi? Akkor megint hősi idők járnának.
- MARSALL Hát, jobb lenne, mint most a Richárd, aki le se jön a vívóterembe, folyton csak a kultúra így meg úgy. Franciásan mondja: „la kültúr”. Hova szarjak. Persze, nem volt neki szerepmodellje, ezt akármelyik pszichológus megmondaná. A hiányzó apafigura. Mikor a nagyapja, az öreg Edvárd meghalt, ugye az apja se élt már, így lett ő a király tízévesen.
- MARSALLNÉ Király, király – a nagybátyjai uralkodtak helyette. Hány van neki? Négy vagy öt?
- MARSALL Négy, de a legerőszakosabb a Ghenti János. Mindig az lett, amit ő akart.
- MARSALLNÉ Emlékszem, mikor a kis Richárdot koronázták. Olyan kicsi volt! Ott láttalak először, a koronázáson. Díszegyenruhában.
- MARSALL Na de aztán rövid úton közölte a kis király, hogy nem akar többet vívásra járni, helyette tánctanárt fogadott. Persze ráhagyták. A nagybátyja, a Ghenti János csak röhögött a markába, hogy jól van, persze, tánctanár. Szerintem már akkor arra kacsingatott, hogy inkább az ő fia lehetne a király.
- MARSALLNÉ A Bolingbruk. Szállj már le róla.
- MARSALL Miért, ő is az öreg III. Edvárd unokája, csak másodágon. Na mindegy, a lényeg, hogy Richárd mégiscsak átvett engem az öregtől, amikor trónra lépett, pedig ki is rúghatott volna.
- MARSALLNÉ Nem ő vett át, hanem a Bolingbruk papája, a Ghenti János, mert az dirigált mindenben. Szerintem ma is ő nyomkodja a gombokat.
- MARSALL De akkor is Richárd király írta alá a meghosszabbításomat.
- MARSALLNÉ Aláírta, persze. Aláírt az bármit. Azt se tudja, ki vagy. Ne fontoskodjál nekem.
- MARSALL Mindegy, amikor lecserélte az udvartartást, engem megtartott. Az igazi szakértelmet meg kell becsülni, tudod? Én Olaszországban tanultam. A legjobb mesterektől. Egyébként még most is tudok olaszul: *Nel mezzo del cammin di nostra vita*. Ez valaminek az eleje.
- MARSALLNÉ Tudom, Bella Itália. Gitározni is tudtál, azzal csavartad el a fejemet.
- MARSALL Inkább azzal, hogy stabil fizetésem volt, meg ez a szolgálati lakás itt a Tower mellett, kis kerttel. Imádom a rózsáidat.

- MARSALLNÉ Mégiscsak adok tiszta inget, ha a király is ott lesz. Kitüremkedhet a páncélod alól. Meg a szaga is más a tisztának. De kik párbajoznak, hogy ekkora felhajtás lesz?
- MARSALL Két főnemes: az egyik Mowbray [maubréj] gróf, a másik meg pont a Bolingbruk, tehát a király unokatestvére. Iszonyúan összeveszték. Kölcsönösen leáruolták egymást, ami azért súlyos. És most elégtételért lihegnek.
- MARSALLNÉ Sok buta férfi.
- MARSALL Szívecském, ebből élünk.
- MARSALLNÉ Mondd, ezek ketten, a Bolingbruk meg a Mowbray, tudnak vívni?
- MARSALL Nagyon. Bolingbrukot ugye én tanítottam annak idején, de Mowbray is kiváló.
- MARSALLNÉ Jövök én is, megnézem. Az ebéd úgyis kész, benn hagyom a sütőben. Te meg vegyél meleg alsót. Hideg van.
- MARSALL Bundabugyiban menjek egy párbajt levezetni? Minek nézel engem?
- MARSALLNÉ Annak, ami vagy: fázós öregembernek. Különben is, te ott nem fogsz ugrálni, csak állsz ott meg kiabálsz. Tudod a szövegedet?
- MARSALL Gyakoroltam. Föl kellett frissítenem, már régen nem csináltam ezt az ünnepélyes változatot:
„Isten s király nevében! Szólj, ki vagy?
Mi végre jössz lovagfegyverzetedben?
Ki ellen állsz? S mi végett van vitád?
Szólj igazat, lovaghitedre eskvén.
S úgy védjen Isten és vitéz karod.”
- MARSALLNÉ Micsoda? „Eskvén”?
- MARSALL Igen, „eskvén”. Vagyis: esküvén. Szóval hogy esküdjön. És ezt kétszer kell majd elkiabálnom: egyszer a Mowbray-nak, egyszer a Bolingbruknak. Trombiták, minden. Figyelted, milyen szép: „Mi végre jössz” – nem „jösz”, hanem „jössz”. Milyen régen nem mondtam ezt! Nincs már az udvarnál se a régi stílus.
- MARSALLNÉ Tiszta pózolás. A király imádja az ilyeneket. Szerintem lelke mélyén püspök szeretne lenni, járhatna talpig oltáriszentségben. Úgyse tud gyereket csinálni.
- MARSALL Meghalt a felesége.
- MARSALLNÉ Csinálhatott volna, amíg élt.
- MARSALL Az asszony is lehetett meddő. Különben is, tavaly újra megnősült.
- MARSALLNÉ Elvett egy hétéves kislányt. A kis francia hercegnőt. Látta azt valaki?
- MARSALL Gyerek még. A windsori kastélyban tartja.
- MARSALLNÉ Mi, és ott izél egy hétéves kislánnyal? Pfuj.
- MARSALL Dehogy, hozzá se nyúl. Várja, hogy fölnőjön.
- MARSALLNÉ Bezzeg a Bolingbruknak négy fia van.

- MARSALL Az ám!
- MARSALLNÉ Csak hát, ott meg, sajnos...
- MARSALL Hát, igen. A legidősebb, a Henrik. Egy elzüllött semmirekellő. Tekereg a városban, mindenki csak Rikinek hívja. Megjegyzem, ő is járt hozzám vívásra. Ifjabb Plantagenet [plantadzsenet] Henrik. Jól indult, csak aztán lemorzsolódott.
- MARSALLNÉ Azért ez a Riki egy sármos fickó. Volna, ha józan volna. Láttam egyszer a kocsmából kijönni azzal a kövér haverjával. Úgy kornyikáltak, mint két fogfájós kandúr.
- MARSALL De legalább nem kölnizi magát, mint a mostani király, a Richárd. Férfi ez egyáltalán? Vívni se tud, vagy hát gyengén. Táncolni, na hiszen.
- MARSALLNÉ Ti férfiak azt hiszitek, hogy muszáj büdösnek lenni. Már nagyon kéne, hogy valaki fölhalálja a dezodort.
- MARSALL *(a mellvértjét forgatja)* Ezt kicsit meg kell kalapálni. Kihíztam.

Marsall kimegy.

- MARSALLNÉ *(utána kiabál)* Be ne csípje a hasadat! *(Eltűnődve néz ki az ablakon)* Meg is kéne nyesni a rózsákat.

Kopognak.

- MARSALLNÉ Ki az?
- RICHÁRD *(kintről)* Ööö, az udvartól jövök.
- MARSALLNÉ Te jó ég. Milyen ügyben?
- RICHÁRD *(kintről)* A Marsallt keresem. Itt lakik?
- MARSALLNÉ Itt, itt. Tessék bejönni.

Richárd belép, civilben van.

- RICHÁRD Jó napot. A marsall felesége?
- MARSALLNÉ Jesszusom, maga nem a... Felséges királyom! *(Térdre rogy)*
- RICHÁRD Csönd. Keljen föl. Semmi formáság.
- MARSALLNÉ De hát minek köszönhetjük... Csak így egyedül?! Nincs itthon semmim. A férjem mindjárt jön.
- RICHÁRD Inkognitóban vagyok.
- MARSALLNÉ Azt látom. Nem is tudom... Üljön le, felség.
- RICHÁRD Inkább a férjét kerítse elő. Sürgős.
- MARSALLNÉ *(kikiabál)* Gyere gyorsan, valaki keres!

A Marsall visszajön, kezében lóbálja a mellvértjét.

- MARSALL Most nincs időm, hát mindjárt kezdődik a—
- RICHÁRD Jó napot. Maga a Marsall?

- MARSALL Ki maga? Pont úgy néz ki, mint... Csak nem?... Mon seigneur [mon szenyőr]! (*Földig meghajol*)
- RICHÁRD Most nem kell ez. Fontos információra van szükségem, amit csak magától tudhatok meg.
- MARSALL Éntőlem?
- RICHÁRD Igen. Tehát maga a Marsall, a királyi vívómester. Maga fogja levezetni a mai párbajt.
- MARSALLNÉ Ő az, persze. Nem tetszik megismerni?
- RICHÁRD Hát így arcra most hirtelen... De azért ismerős.
- MARSALL Mit óhajt felséged? Ez annyira szokatlan.
- RICHÁRD A tanácsára van szükségem. Maximális diszkréció mellett.
- MARSALL Se korona, se semmi. Ez nagyon furcsa nekem.
- RICHÁRD Egy problémát kell megoldani.
- MARSALLNÉ A mi szerény hajlékunkban?
- RICHÁRD Marsall, mondja meg nekem, de őszintén. Ezt a párbajt ki fogja megnyerni?
- MARSALL Megmondjam?
- MARSALLNÉ Ne mondd meg.
- RICHÁRD Parancsolom.
- MARSALL Bolingbruk.
- RICHÁRD Tudtam. Az a hőscincér.
- MARSALL Kemény, bátor ember az. És remekül vív. A legjobb egész Angliában. Csak én voltam jobb annak idején.
- RICHÁRD Bolingbruk. Gondoltam. Akkor a mai párbajnak nem szabad megtörténnie.
- MARSALL Az lehetetlen.
- RICHÁRD Meg kell akadályozni.
- MARSALL De felség, az államtanács döntött úgy, hogy (*papírt vesz elő*): „A Mowbray és Bolingbruk között kialakult sajnálatos nézeteltérést párbaj útján kell rendezni.”
- RICHÁRD De én vagyok a király. Még egyelőre.
- MARSALLNÉ (*a Marsallhoz*) Találj ki valamit.
- MARSALL A párbajkódex szent és sérthetetlen. Birodalmunk – az ön birodalma – alapjaiban rendülne meg, ha a királyi önkény felülírhatná a megszentelt szabályokat.
- RICHÁRD Beszélje rá őket, hogy álljanak el!
- MARSALL Majd pont én, a királyi vívómester? Nem tehetem magam nevetségessé. Meg különben is késő, ezek már melegítenek. És nem azért szedtem elő ezt az egész dísznyavalyát.

- RICHÁRD Lehetne azt, hogy én például beszaladok közéjük, pont mielőtt elkezdik, és mindkettőjük kezét megfogom, és kézfogásra kényszerítem őket? Békekötés, kész, párbaj oka fogyott.
- MARSALL Beszaladni? Arról szó se lehet. Az végképp szabályellenes. El is fogom mondani, fennhangon:
„Ne merje senki, fejvesztés alatt,
átlépni a sorompót, vakmerően,
a Marsallon s a tiszteken kívül,
kik a csatát intézni hivatottak.”
- RICHÁRD A „senki”-be én is beletartozom?
- MARSALLNÉ Sajnos bele.
- RICHÁRD Jó. És ha beteget jelentenék? A király rosszul lett, elmarad a párbaj.
- MARSALL Az nem elég ok. Akkor majd helyettesíti valaki. Tudja kit fognak a főnemesek kijelölni? Ghenti Jánost, a Bolingbruk apját.
- RICHÁRD Azt nem szeretném. Eleget gyámkodott fölöttem.
- MARSALLNÉ Apja helyett apja volt, ugye?
- RICHÁRD Nem, ő a saját fiának volt az apja, a Bolingbruknak.
- MARSALLNÉ Érthető.
- RICHÁRD Érthető, de kellemetlen. Túl sok nagybátyám van. Az apám meghalt, mikor tízéves voltam. Azóta sorban nyaggatnak a nagybátyáim. A Lionel [lájonel], a János, az Edmund és a Tamás. Sajnos Tamás bácsi meghalt. Idén nyáron, odaát Calais-ban [kaléban]. De arról nem én tehetek: kiderült, hogy áruló, kénytelen voltam letartóztatni. Azt hiszem, a derék Mowbray ölte meg,
- MARSALL Mowbray nagyon jó vívó.
- RICHÁRD Ugye? Aztán Lionel bácsit megmérgezték Olaszországban, Milán városában, az esküvője után nem sokkal.
- MARSALL Nem „Milán”, hanem „Milánó”. Az olaszok úgy mondják.
- RICHÁRD Tanultam én olaszul, a zeneórához kellett. Na és még megvan Edmund bácsi, aki York hercege, és persze Ghenti János bácsi, Lancaster [lenkeszter] hercege. Már most is vetélkednek, csak nem tudom miért. Több pénzük van, mint nekem.
- MARSALLNÉ Ó, igen, bevezették, hogy a York-pártiak fehér, a Lancaster-pártiak vörös rózsát tűznek a sisakjukra. Szerintem Bolingbruk is így fog ma vívni, piros rózsával, hiszen ő Lancaster.
- RICHÁRD De nem fog vívni.
- MARSALL Felség, értse meg, ki van tűzve az időpont. Az államtanács—
- RICHÁRD Nem. Ha Bolingbruk győz, akkor ő lesz Anglia legerősebb embere, és előbb-utóbb még a koronát is a fejére akarja majd tenni. Az én koronámat!
- MARSALLNÉ Az lehetetlen. A felkent királyról nem lehet leszedni a szent olajat. Ahogy a keresztvizet se lehet valakiről leszedni.

- RICHÁRD Ugye? Ilyenre még nem volt precedens.
- MARSALLNÉ Hát, felséged dédapja, a II. Edvárd: azt is lerakták, de milyen rondán. Színdarab is lesz róla.
- RICHÁRD Nem érdekel. A király az király. Meg kell akadályozni ezt a mai párbajt.
- MARSALLNÉ És ha Mowbray győz? Azt se lehet kizárni. A férjem szokta mondani, hogy nem mindig a papírforma érvényesül.
- RICHÁRD Az nem volna baj. Ő nem királyi vér, nem Plantagenet [plantadzsenet].
- MARSALLNÉ Tényleg, egyszer meg akartam valakitől kérdezni, hogy ha maguk mind Plantagenet, akkor miért van annyiféle nevük: Ghenti János, Bolingbruk Henrik?
- MARSALL Mindenki, ahol született. Ghenti János például Ghent városában.
- MARSALLNÉ Belgiumban?
- RICHÁRD Asszonyom, Belgium még nem létezik, majd csak 1830-ban alakul meg. Most még Németalföld. Bolingbruk is azért Bolingbruk, mert ilyen nevű kastélyban született.
- MARSALLNÉ Miért nem tudnak egy helyen szülni? Itt a szép, kényelmes Tower.
- MARSALL Felsőged is például Bordeaux-i [bordói] Richárd.
- RICHÁRD Ott születtem. Kevés keresztnevet használ a család. Mindenki Richárd meg Henrik meg János, azért vannak a melléknevek. Talán egyszer majd Károly is lesz. Bár az már nem a Plantagenet-házból. – De mit beszélünk itt mellé? Marsall, van egy ötletem: félrevonom őket előtte, és busás jutalmat ígérek, ha csak ímmel-ámmal vívnak, nehogy kárt tegyenek egymásban.
- MARSALLNÉ Mint a kis Csezárió meg az Ábris lovag, Shakespeare-nél. Mi is a címe?
- MARSALL Ne haragudjon, de felségednek fogalma sincs a vívás művészetéről. Nem lehet ímmel-ámmal vívni. Az ember vagy vív, vagy nem vív.
- RICHÁRD Tudom, hogy maga mit gondol rólam, és igaza van. Elfogadom: a vívás olyan, mint a tánc. Azt is vagy csinálja, vagy nem csinálja. Abban jó vagyok. Méghozzá nagyon. *(Bemutat valamilyen látványos táncformát, szokellést stb.)*
- MARSALLNÉ Ez igen! La kultúr!
- RICHÁRD Így, ahogy mondja. De ez most mellékes. Marsall, mondja meg, mit csináljak.
- MARSALL Csak úgy lehet megakadályozni, ha valami még drasztikusabbat tetszik kitalálni.
- RICHÁRD Mi? Végeztessen ki őket?
- MARSALL Esetleg.
- RICHÁRD De milyen alapon?
- MARSALL Elmondták egymásról mindketten, hogy árulók. Ezek szavahihető, komoly emberek.

MARSALLNÉ Botrány lesz. Ne csinálja. Nem lehet csak úgy ukk-mukk-fukk lecsapni két főnemes fejét, az egyik ráadásul királyi sarj.

RICHÁRD Itt az történik, amit én akarok.

MARSALLNÉ Ez nem ilyen egyszerű. Van egy ötletem: számúzze mind a kettőt.

RICHÁRD Hm. Marsall?

MARSALL Én nem szólok bele. Irtó kínos az egész.

RICHÁRD Rendben. Az utolsó pillanatban, mielőtt jelt adnék a kezdésre, ehelyett megálljt fogok parancsolni, és közlöm, hogy mind a kettőt számúzom Angliából. Mondjuk örökre.

MARSALLNÉ Van hova menniük?

MARSALL Átmennek Párizsba. Nem olyan rossz az.

RICHÁRD Marsall, maga ne tudjon semmiről, ugyanúgy vezesse föl a dolgot, szépen kiabálja el a mondókáját. Na, öltözzön, nekem is mennem kell. Itt se voltam, maguk nem láttak engem!

Richárd el.

MARSALLNÉ Ez nem normális, ez az ember.

MARSALL Bele fog bukni. Ha ezt megcsinálja, az több lesz, mint bűn: az hiba lesz – ahogy a franciák mondják.

MARSALLNÉ Mondják majd Napóleon idejében.

MARSALL Mindegy, akkor is találó.

MARSALLNÉ A Bolingbruk meg az apja nem fogják annyiban hagyni.

MARSALL Vissza fog szökni a száműzetésből. Meglátod, még az idén.

MARSALLNÉ És mit csinál?

MARSALL Hadsereget gyűjt és nekimegy Richárdnak. Leteszi a trónról. Mi jön itt még...

MARSALLNÉ Na, cihelődjünk. Azért megnézem magamnak ezt a nem-párbajt.

MARSALL Szívem, még valami. Szépek a rózsáid a ház előtt, de ki kéne szedegetni a fehéreket. Maradjon csak csupa piros.

Mindketten el.